

Hoia, mida armastad! Tagasivaade looduskaitseaastale

Foto: Urmas Sellis

HANNO ZINGEL,

keskkonnaministeriumi nõunik

Lõppev aasta oli Eestis looduskaitseaasta. Tähistasime Eesti looduskaitse 100. sünnipäeva, sest sajand tagasi loodi Vaika saarel meie esimene kaitseala.

Kuid looduskaitse oli tänavu tähelepanu all kogu maailmas, sest ÜRO kuulutas 2010. aasta rahvusvaheliseks elurikkuse aastaks.

TUNNE SEDA, MIDA ARMASTAD!

Looduskaitseaasta moto on „Hoia, mida armastad!” Looduse hoidmiseks ja armastamiseks on vaja loodust tunda. Suure osa tänavuste tegevuste eesmärk oligi just inimeste loodusteadlikkuse suurendamine. Keskkonnaministerium koos allasutuste (keskkonnaameti, riigimetsa majandamise keskuse, keskkonnateabe keskuse jt) ning koostööpartneritega (ajakirja Eesti Loodus, OÜ Looduskiri, Teeme Ära, Eesti looduskaitse seltsi, Tallinna looduskaitse seltsi jpt) korraldas nii suurtele kui ka väikestele matkasid, õppepäevi ning -ekskursioone, viktoriine, konkursse ning fotovõistlusi, linnuvaatlusi ja linnulauluretki, samuti ümarlaudu ning mälestus- ja loodusõhtuid, talgupäevi, kontserte ning jututubasid. Ürituste eesmärk oli tuua loodust inimestele ja inimesi loodusele lähemale, tugevdada meie kõigi sidet ümbritsevaga ning võimaldada hõlpsamalt õppida tundma ja mõistma Eestimaa kaunist loodust, samuti vaadata tagasi looduskaitse viimase sajandi arengutele ning arutada ühiselt, kuidas minna edasi. Üks ulatuslikumaid ettevõtmisi oli

22. mail kõigis maakondades toimunud matk kaitsealadele.

Suurt poolehoidu kogus ka RMK looduskaitse juubeliaastale pühendatud sari „Loodusega koos”. Kindlasti on palju neid, kes laupäevahommikul kaks minutit enne kella kümnet teleri ees istusid ja looduskaitsest pajatavat lemmikisarja „Hoia, mida armastad!” vaatasid (filmiklippe näeb aadressil www.keskkonnaamet.ee/lk100/). Kokku näitas ETV 60 klippi, mida edaspidi näeb ETV2-s venekeelsete subtiitritega. Keskkonna-

ameti tellimisel on OÜ-l Meediatee valminud tunnine dokumentaalfilm „Looduskaitse lugu”.

Suurt tööd koolilaste harimisel tegi keskkonnaamet, kelle ettevõtmisel said äsja valmis Eesti loodust tutvustav rändnäitus ja õppemapp „Looduskaitse Eestis”, mis peagi jõuavad meie koolidesse. Õpilasi haris ka keskkonnaameti ning ajakirja Eesti Loodus ühine viktoriinisari „Eesti looduskaitse 100”.

Looduskaitseaastale pühendatud konkursse oli teisigi: „Seigeldes loo-

duse raamatus”, „Meie oma kaitseala”, loodusvaatluste andmebaasi võistlused, arvutijoonistuste võistlus „Elurikkus”, ajakirja Eesti Loodus fotovõistlus jt.

KULDMÄRGID, TÄNUSÕNAD...

Eesti looduskaitset on läbi aegade kandnud isiksused, kel on olnud kindel visioon ning võime seda ellu viia. Nende tegevust on hinnatud ning tunnustatud looduskaitsemärgiga. Esimesed 23 looduskaitsemärki anti loodushoiu nõukogu otsusega välja 1940. aasta kevadel. Paraku siis märkide väljaandmine katkes, kuni 1958. aastal hakati välja andma ENSV looduskaitsemärki. Eesti Vabariigi taasiseseisvumisega lõppes omakorda nõukogudeaegse looduskaitsemärgi aeg.

Tänavuse looduskaitse juubeliaastal puhul taastati looduskaitsemärki

kui tunnustus märkimisväärse tegevuse eest looduskaitsetes. Uuel märgil on kolm järku: looduskaitse kuld-märk, looduskaitsemärk ning noore looduskaitse märk. Tähtsaimat neist – kuld-märki – antakse koos Eerik Kumari nimelise looduskaitsepreemiaga, hõbedast looduskaitsemärki omistatakse oluliste looduskaitseliste teenetega isikule ning noore looduskaitse märki tublidele loodushuvilistele koolinoortele. Kuld- ja hõbemärk kujutavad endast seest tühja tammelehe kontuuri. Kuid õige sisu annab märgile oma tegude ja isiksusega märgi kandja. Noortemärk kujutab endast valgevasest valmistatud emailleeritud tammelehte. Looduskaitsemärkide autor on kunstnik Julia Maria Künnap.

Kuldmärkide omanikeks saavad 2010. aastal Eerik Kumari nimelise preemia laureaadid Fred Jüssi, Rein Maran, Mari Reitalu, Linda Metsaorg, Hella Kink, Juhan Lepasaar, Vaika Hang, Anto Raukas, Vilju Lilleleht, Veljo Ranniku, Ann Marvet, Tiit Leito, Enn-Aavo Pirrus, Tiit Randra, Erast Parmasto, Tiit Petersoo, Hans Volde-mar Trass ja Rein Einasto.

Täna, 18. detsembril algusega kell 14 toimub Estonia kontserdisaalis looduskaitseaasta pidulik lõpetamine, kuhu on oodatud kõik looduse-sõbrad. Näeb kauneid loodusfotosid ning kuuleb head muusikat. Musitseerivad Rein Rannap, Mihkel Mattisen, Ivo Linna, Riho Sibul, Bonzo, Kait Tamra koos ansambliga. Päeva juhib Rohke Debelakk. Korraldajad Looduse Omnibuss ja Keskkonnaministerium.

Vanad loodusmetsad on Eesti elurikkuse üks alustalasisid

RIINA MARTVERK,

keskkonnaameti looduskaitse bioloog

ga pisielukas väärrib õigust elule. Liig sageli aga sõltuvad väikelike võimalused meie, inimeste tegemistest. Teha saame nii mõndagi. Seejuures on üks paremaid loodushoiu võtteid mitte midagi teha. See töötab hästi ka metsa ja tema elanike kaitsel.

Eesti metsades elab ligi 20 000 liiki looma. Tegemist on sageli väikeste, raskesti leitavate ja määratavate liikidega. Mitmed neist on aktiivsed ainult pimedal ajal ja on neid, kelle valmikuiga kestab vaid nädala-paar. Väga kõrge elurikkusega on vanad loodusmetsad, mis asuvad põlisel metsamaal ja kuhu kirvel-sael pole ammu asja olnud.

PISIELUKATE ARMSAD ELUPAIGAD

• Jässakate pikkades habemetes kuuseähtide kõrval seisavad täies elujõus noored. Ümbritsetuna valgusekiiri püüdvatest puujütsidest pikutavad samblatekkide all elutee lõppu jõudnud tüved. Häiluserva päikesest soojaks kõetud tüvel peesitab põnevaid mardikaid.

• Söestunud männitüvi on värskest

auklikuks näritud. Elu keeb, kui-gi hiljutise tulelõõma tõttu paljud puud enam elule ei tõuse. Rahulikult suhtuvad muutustesse soliidses eas võimsad soomusja korbaga männid, värsked põletushaavad vaiguga kattunud, tüved peitmas ka varasemaid tulejälgi.

• Panganõlva kivimikihtide vahelt immitseb lubjane vesi, valitseb hämarus ja rõskus. Varisemisoht ja jär-sud kalded hoiavad häirijaid eemal. Kivid, tüükad, oksad – kõik, mis ülalt langeb, siia ka jääb. Rusude vahel aga küünitavad kasvada jändrikud, kõveratüvelised puud.

RIKAS VANA LOODUSMETS

Mõiste „vana loodusmets” sisaldab endas laia valikut elupaiku. Vanad loodusmetsad on koduks paljudele liikidele, kes mujal hakkama ei saaks. Seega on vanametsad elurikkuse üks alustalasisid.

Üks murekoht Eestis on see, et osa metsa kasvukohatüüpe on inimeste tegevuse tagajärjel oluliselt oma looduslikku osakaalu kaotanud. Paljud viljakatel muldadel kasvanud metsad on põlluks haritud ning säilinud puistud on tugeva raiesurve all. Samal ajal suureneb vanade metsade pindala märgades metsades, kus ki-durate puude ja kehva ligipääsu tõt-

Vana loodusmets koos põlispuiduga on koduks miljonitele pisielukatele. Mida vanemaks puu saab, seda kindlamalt tunnevad end tema asukad. Foto: Riina Martverk

tu ei ole raie majanduslikult kasulik. Kui nüüd ainult pindalasisid vaadata, jääbki mulje, et metsa meil jätkub. Tegelikult aga napib paljudele liikidele eluks vajalikku metsa juba väga. Ei piisa enam eesmärgist, et puutumata metsaalade üldine pindala tuleb säilitada. Peab püüdma selle poole, et homsete metsade elupaiga- ja liigirikkus säiliks vähemalt praegusel tasemel.

AEG JA RAHU ON VANAMETSAS VÕTMEKS

Kui arenguks on aega, kui ei koristata looduslike häiringute (tormid, põ-lengud, uputused jt) tagajärge ning

ei raiuta, kujuneb puistus välja mitmekesine erinevaid elupaiku pakkuv struktuur. Loodusmetsa iseloomustavad puude erivanuselisus, häilulisus, erinevas kõdunemisastmes surnud puud nii seisva kui ka lamapuiduna, tüükad ja jämedad kuivanud oksad, aukude ja õõnsustega puud, rohkelt rippamblikke ja puiduseeni.

Kui loodusväärtuslik mets püsib järjepidevalt pikka aega, tekib seal soodsaid elutingimusi kitsalt kohastunud liikidele. Vanamets on koduks mitmele looduskaitse lipuliigile nagu näiteks lendorav, must-toonekurg ja valgeselg-kirjurähn ning lugematu-tele vähetuntud haruldustele nagu

roheline hiidkupar (sammal), oliiv-helksamblik, roosa pess (seen), väike-punalamesklane (mardikas) jt. Tegemist on elupaigale põliselst omaste, muutustele äärmiselt tundlike liikidega. See tähendab, et olulise metsatunnuse kadumisel liik selles paigas hakkub. Sellised liigid armastavad rahu, enamasti ei sobi neile ka metsa majandamine püsimeetsana.

LOODUSMETSAS EELISEID

• Kui üle 5 cm jämedusega surnud seisvate puude hulk kasvab hektaril metsamaal sajalt kahesajani, suurenes mitme ränniliigi pesitsustõenäosus kolm korda.

• Alam-Pedja soometsade puutüvedel uuritud samblikuliikide arvust moodustasid üksnes tüügaspuidel kasvavad liigid 25 protsenti.

• Raiesmiku veerel olevas puistus kahjustus kahe aasta jooksul 60 protsenti sammalde võsudest. Seega on raiete mõjuala oluliselt laiem kui üksnes sae alla minevad puud.

Aidakem Eesti metsaliikidel end hästi tunda, austagem nende eluõigust. Las vanad loodusmetsad jääda puutumata. Põlised metsaalad parandavad kogu metsa tervist ning pakuvad liigirikkuse ja omapärase struktuuriga meeldivat vaheldust.